

ІСТОРІЯ РЕЛІГІЇ

РОЛЬ ВЛАДИКИ ЄВГЕНА (ГАКМАНА) У ПІДНЕСЕННІ СТАТУСУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ЄПИСКОПІЇ ДО РІВНЯ МИТРОПОЛІЇ БУКОВИНИ ТА ДАЛМАЦІЇ

Крушніцький Дмитро,
студент III року навчання
історичного факультету
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
e-mail: krushnitskyi.dmytro@chnu.edu.ua

Науковий керівник: **Скорейко Ганна,**
кандидат історичних наук, доцент,
кафедра історії України
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

Євгеній (Гакман) народився 1793 р. в с. Васловівці. Початкову освіту здобував у Чернівцях в нормальній школі та гімназії. Впродовж 1817–1821 рр. навчався на студіях богослов'я у Віденському університеті [3, с. 78]. Повернувшись у Чернівці в 1823 р., прийняв чернецтво [2, с. 7]. Працював вчителем катехизи, професором біблістики в чернівецькому Богословському інституті, відкритому у 1827 р. [2, с. 14]. У 1835 р. розпочав архіпастирське служіння на Чернівецькій єпископській кафедрі. Традиційно Православна церква на Буковині займала домінуюче становище в усі часи. А з приходом владики Євгена почав зростати її якісний рівень.

Варто зауважити, що свого часу, 24 квітня 1781 р., єпископу Досифею (Харескулу) були передані парафії й монастирі в межах Буковини. Впродовж 1782 р. єпископія з центром у Чернівцях була незалежною, а в 1783 р. єпархію прилучено до Карловацької митрополії [1, с. 727]. У 1786 р. на базі секуляризованих володінь архиєрея та монастирів, які охоплювали майже 20 % земельних ресурсів краю (понад 200 000 га), створено Релігійний фонд. Він приносив чималі прибутки, які спрямовували на утримання шкіл, монастирів, парафій, будівництво нових храмів тощо [2, с. 67; 1, с. 729]. Отже, Чернівецька єпархія зберегла добротну матеріальну базу.

У другій половині XIX ст. на Буковині спостерігалися прагнення румунської верхівки краю зміцнити своє становище. Природно, що для цього було використано церковне поле. Зокрема, в 1860 р. представники румунських політичних кіл подали петицію на ім'я царя з проханням створення Семигородської митрополії, але з прилученням до неї

Чернівецької єпископії [2, с. 40]. Буковинський владика рішуче виступив проти такого плану, тому в лютому 1861 р. скликав собор всього православного духовенства краю, яке висловилося за самостійність Буковинської єпархії та піднесення її статусу до рівня митрополії з наданням статусу митрополита владичі Євгену [1, с. 731–732; 2, с. 59].

Тим часом політизація національних рухів і намагання втягнути Церкву в цей складний процес викликала настороженість владика. Єпископ намагався відсторонитися від внутрішніх буковинських суперечностей і усі сили спрямував на будівництво нових храмів у єпархії.

Так, у 1863 р. Й. Главка закінчив план резиденції архиєрея, про створення якої, зокрема буковинський владика, клопотався давно [1, с. 604]. 5 (17) липня 1864 р. єпископ Євген освятив кафедральний собор Св. Духа в Чернівцях [2, с. 51]. Наступного дня, 6 (18) липня 1864 р. архиєрей заклав наріжний камінь в основу каплиці Св. Іоана Сучавського, що стало початком будівництва резиденції митрополитів Буковини та Далмації [1, с. 604]. У 1866 р. єпископ Євген добився від Міністерства культів відновлення монастиря митрополичої церкви в Сучаві з храмом св. Юрія, секуляризованого 1782 р. австрійською владою. В обителі зберігалися «найбільші святощі Буковини – мощі Св. Іоана Сучавського, покровителя краю» [1, с. 728]. Також 3 (15) липня 1867 р. архиєрей заклав наріжний камінь у фундамент церкви Трьох Святителів [2, с. 52].

Але водночас буковинський владика не покидав надії на позитивне вирішення питання Чернівецької єпископії, постійно звертався в Синод, засідання якого відбулося лише у вересні 1864 [3, с. 172]. Представники румунських кіл вимагали приєднання Буковинської єпархії до майбутньої Семигородської митрополії. Єпископ Євген виступив проти, аргументуючи це так: по-перше, Чернівецька єпархія не є повністю румунською, бо українці становлять половину його пастви; по-друге, «дієцезія опиниться перед небезпекою не лише втратити половину своїх членів, але й зникнути в чварах і хаосі, які постануть від цього, й стати здобиччю інших релігійних напрямків, котрі існують у краї» [2, с. 41].

Врешті-решт була створена Семигородська митрополія, яку очолив владика Андрей (Шагуна). За наполягання єпископа Євгена, Буковинська єпархія зберегла свій статус і не була приєднана до новоутвореної митрополії [2, с. 41].

Незадоволені прийнятим рішенням політики пропонували скликати собор буковинського духовенства, де більшість мали би становити миряни, чого так само владика Євген не допустив. Це спровокувала проти архиєрея обструктивні дії: демонстрації; кампанію в семигородській пресі, зокрема у виданнях «Telegraful», «Concordia», «Umoristul»; в помешканні вибили шиби [1, с. 268]. Також 23 січня 1865 р. товариство «Reuniunea de lectură» перейменували на «Societatea pentru cultură și literatură română în Bucovina» (укр. –Товариство румунської культура та

літератури на Буковині), де лунали заяви, що визнаватимуть своїм митрополитом Андрея (Шагуну), якого обрали почесним членом організації [1, с. 268]. Це було образливим вчинком щодо владики [2, с. 41].

Єпископ Євген зазначав: «Я зробив для румунської нації більше, ніж ви і ваші товариства разом, значно більше, ніж для слов'янської мови та національності» [4, с. 43]. Архієрей сприймав румунські зазіхання на Чернівецьку єпархію як свою особисту образу, тому в 1865 р. та 1868 р. написав два послання. У першому зазначав, що «буковинська єпархія є наполовину румунська, а наполовину руська» [4, с. 43]. Друге «Окружное писаніє къ чесному нашея єпархьи духовенству», де викрив тих, хто «на Єпископа свого на тыхъ священниковъ, которыи Ему широкопокорни и ихъ обязанностямъ вѣрни суть, клеветуютъ и явно безчестятъ» [2, с. 44].

Таке звернення не дало очікуваного результату, тому буковинський владики вирішив згуртувати українських священників та інтелігенцію в єдине культурно-просвітнє товариство «Руська Бесіда», установчі збори якого відбулися 26 січня 1869 р. Перед цим охочих вступити в організацію записував диякон Феоктист Дронь, який спеціально для цього їздив по парафіях. Змагання за Буковинську єпархію «між румунами та єпископом Гакманом, збільшили відпорність українців проти постійної румунізації і спонукали їх до організованого життя» [1, с. 267]. «Руська Бесіда» визнавала своїм владикою Євгена (Гакмана), протидіяла негативним впливам представників румунів у справі вирішення питання Чернівецької єпископії.

Отже, передумови для створення митрополії Буковини та Далмації носили об'єктивний та суб'єктивний характер. Єпископ Євген (Гакман) мав авторитет у світської влади [3, с. 165]. Австрійський уряд прагнув позбавити угорців претензій на Далмацію та Буковину, оскільки Теодор Паулер, угорський міністр культу, заявив, що прилучення до Угорщини Далмації було лише питанням часу [3, с. 168]. Заява могла стати реальністю, оскільки в 1867 р. в Австро-Угорщині запроваджувався дуалізм. Чернівецька єпископія з-поміж вищезгаданих єпископств мала першочергове значення в цислейтанському православному світі завдяки організованості та матеріальному забезпеченню, що також було заслугою владики Євгена [2, с. 60]. Йосиф Іречек, австрійський міністр культу, запропонував розмістити резиденцію майбутньої митрополії в Чернівцях [3, с. 161]. Будівництво храмів та резиденції архієреєм позитивно вплинули на це рішення.

Єпископ Євген та Й. фон Чижман, каноніст східного церковного права, неодноразово зверталися в Синод з проханням вирішити питання Чернівецької єпархії. Карловацький церковний уряд, не надаючи пояснень, не приймав їх запити. Останній вважав законним, щоб світська

влада приступила до створення митрополії без згоди Синоду [3, с. 171–172].

11 вересня 1870 р. прийнято попереднє рішення про об'єднання в одну митрополію вищезгаданих єпископств в межах Цислейтанії, владиці Євгену присвоїли титул митрополита [2, с. 60]. 23 січня 1873 р. указом Франца Йосифа засновано митрополію Буковини та Далмації [3, с. 184].

У листі від 7 лютого 1873 р. уже архієпископ Євген дякував Чижману за його активну участь в цій справі. Експерт у свою чергу писав: «Це подія надзвичайної ваги не лише для греко-східної Церкви Австрії, а й в житті Вашої Церкви загалом. Вперше в історії Західної Європи вона створила свій митрополичий престол, і життя того високодостойного єпископа, котрий на нього сходить, назавжди буде переплетене з історією цієї Церкви» [3, с. 185–186].

27 лютого 1873 р. владики Євген поїхав до Відня, де мала відбутися його хіротонія, але цьому завадила хвороба архиєрея, якого повідомили про суперечки щодо канонічності новоутвореної митрополії [2, с. 61]. У ніч з 12 на 13 квітня 1873 р. митрополит Євген (Гакман) помер [2, с. 61]. Піднесення Буковинського єпископства до гідності окремої митрополії – найвище досягнення архиєрея, який став митрополитом у австрійській частині держави [2, с. 60–61].

Прагнення владики Євгена зберегти мир всередині православної Буковини не забезпечило йому повної підтримки ні від українців, ні від румунів краю. Зокрема, на думку Ом. Поповича, «для українців Єпископ Гакман нічого особливого не зробив, але й не переслідував української мови та українських священників» [1, с. 731]. Д. Квітковський писав, що «в жодному разі не можемо його [владику Євгена] зачислити до одного з українських провідних мужів на Буковині – навіть на церковному полі» [1, с. 480]. Іон Ністор писав: «У церковному житті Буковини 23 січня 1873 р. сталася важлива подія: буковинську дієцезію було піднесено до архидієцезії, а єпископ Є. Гакман став першим митрополитом Буковини і Далмації» [1, с. 277]. Тільки з часом наполеглива праця Євгена Гакмана отримала достойну оцінку нащадків.

Висновки. Піднесення статусу Чернівецької єпископії до рівня митрополії Буковини та Далмації – тривалий та трудомісткий процес, який вимагав зусиль не однієї людини. Для цієї справи найбільше потрудився митрополит Євген (Гакман). Оцінку його діяльності як єпископа дати непросто, оскільки є різні думки, зокрема й не надто схвальні. Але з огляду на його наполегливу працю, вияв великого терпіння, віру в досягнення поставленої мети, можемо констатувати, що роль буковинського владики в піднесенні статусу єпархії є надважливою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Квітковський Д., Бриндзан Т., Жуковський А. Буковина – її минуле і сучасне: Репринт. вид. 1956 р. Чернівці: Друк Арт, 2019. 968 с.
2. Масан О.М. Владика Євген (Гакман) – визначний діяч православної Церкви на Буковині в ХІХ столітті. Нарис життя і діяльності. Чернівці: Місто, 1999. 76 с.
3. Немет Т. М. Православна Церква на Буковині та Йозеф фон Чижман: за лаштунками віденської церковної політики / перекл. з нім. Олега Конкевича. Чернівці: Наші книги, 2019, 312 с.
4. Старик В. П. Від Сараєва до Парижа. Буковинський Interregnum 1914-1921. (Частина II: Між націоналізмом і толерантністю). Чернівці: Прут, 2009. 184 с.